

**ATROF-MUHITNI ASRAB-AVAYLASH KO'NIKMALARINI
SHAKILLANTIRISHDA TA'LIM-TARBIYA MUHITINING TASHKIL
ETILISHI: TARBIYACHINING KASBIY TAYYORGARLIGI VA
KO'NIKMALARI**

Amirova Hafiza Olimjonovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti magistranti

ANNOTATSIYA: Bugungi kunda atrof-muhit muhofazasi global miqyosdagi muhim masalalardan biriga aylangan. Ekologik muammolarning kuchayib borayotgani insoniyatdan yanada faol harakatlarni talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan ta'lim-tarbiya muhitining atrof-muhitni asrashga yo'naltirilgan holda tashkil etilishi, kelajak avlodda ekologik madaniyatni shakllantirishning asosiy omillaridan biridir. Mazkur maqolada tarbiyachining kasbiy tayyorgarligi va ko'nikmalari asosida ushbu muhitni yaratish muammolari tahlil qilinadi.

KALIT SO'ZLAR: Ekologik muammo, ekologik xavfsizlik, yosh-avlod, real pedagogik, ekoturizm, raqamli savadxonlik, elektron resurs, kasbiy tayyorgarlik, axloqiy-ruhiy, ijtimoiy-psixologik.

Kirish

Insoniyat taraqqiyoti bilan birga ekologik muammolar ham ortib bormoqda. Atmosfera havosining ifloslanishi, suv va yer resurslarining kamayishi, iqlim o'zgarishlari butun dunyo miqyosida xavotir uyg'otmoqda. Bunday muammolarni bartaraf etishda ta'lim muassasalarining, ayniqsa tarbiyachilarning o'rni beqiyosdir. O'zbekistonda ekologik xavfsizlik masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, yosh avlodni ekologik madaniyat ruhida tarbiyalash muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni ma'naviy yetuk, axloqli, pok insonlar qilib voyaga yetkazishda tabiat bilan tanishtirish metodikasi fani muhim ahamiyat kasb etadi. Uning maqsadi, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlash, tabiat bilan tanishtirish jarayonida tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, Vatanga mehrlil bo'lish, ekologik ta'lim-tarbiyani amalga oshirish, tabiat haqida mukammal bilimga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalashdir. Insonni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash xalqimizning azaliy orzusi bo'lib,

ajdodlarimiz ma'rifat, ma'naviyat va madaniyatni qanday qilib yosh avlodga o'rgatish, ularni komillikka yetaklash yo'llari, qonun-qoidalarini muttasil izlaganlar. Ta'lim-tarbiya muhitining ekologik jihatdan boyitilgan holda tashkil etilishi tarbiyalanuvchilarda barqaror rivojlanish, tabiatni asrash va unga mehr bilan qarash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Yashil makon" loyihasi doirasida barcha ta'lim tashkilotlarida ekologik ishlar, daraxt ekish aksiyalari, tabiatni muhofaza qilishga oid tadbirlar yo'lga qo'yilgan.

Zamonaviy davrda insoniyat taraqqiyoti bilan bog'liq jarayonlar nafaqat ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarga, balki atrof-muhitga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda barqaror rivojlanishni ta'minlashda, eng avvalo, maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik ong va atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish tarbiyachilarning muhim vazifalaridan biriga aylangan. Bu borada ta'lim-tarbiya tizimi beqiyos ahamiyatga ega bo'lib, ayniqsa maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yaratilgan tarbiyaviy muhit, tarbiyalanuvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishda asosiy omil sifatida maydonga chiqadi. Pedagogik nazariyalarda tarbiya muhitining shaxs rivojiga ko'rsatadigan ta'siri alohida e'tirof etilgan bo'lib, ekologik tarbiya bu yo'nalishda integral yondashuvni talab etadi. Ta'lim-tarbiya muhitining ekologik yo'nalishda tashkil etilishi tarbiyalanuvchilarda nafaqat bilim, balki ko'nikma va qadriyatlar tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu muhitda pedagog va tarbiyachilar yetakchi o'rin tutadi, chunki ular tarbiyalanuvchilarni bevosita motivatsiyalash, kuzatish, mustaqil fikrlashga undash orqali ekologik ongni rivojlantiradi. Xususan, mahg'ulot jarayoniga ekologik mazmundagi interfaol metodlarni joriy etish, tabiatga oid amaliy tadbirlarni tashkil etish, ekologik loyihalar asosida tarbiyalanuvchilarning faol ishtirokini ta'minlash orqali ko'zlangan natijaga erishish mumkin. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasi, ya'ni yashil hududlar, ekologik stendlar, ekskursiyalar uchun mo'ljallangan tajriba maydonchalari, shuningdek, pedagogik jamoaning ekologik kompetensiyalari yuqori bo'lishi zarur. Zero, faqatgina tizimli yondashuv orqali ta'lim-tarbiya muhitida atrof-muhitga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga erishiladi.

Zamonaviy ta'lim jarayoni o'zining murakkabligi, tezkor o'zgaruvchanligi hamda innovatsion tendensiyalari bilan ajralib turadi. Bu holat, o'z navbatida, pedagogik jarayon ishtirokchilari – xususan, tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi va faoliyatga bo'lgan yondashuvlarida yangi sifat bosqichlarini talab qilmoqda. Tarbiyachi endilikda faqatgina axloqiy-psixologik nazoratni amalga oshiruvchi shaxs

emas, balki ta'lim-tarbiya muhitining faol tashkilotchisi, madaniy va ijtimoiy qadriyatlarni yetkazuvchi, shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etuvchi subyekt sifatida ko'rilmoqda. Tarbiyachining kasbiy tayyorgarligi – bu nafaqat maxsus bilimlar majmuasi, balki shaxsiy sifatlar, axloqiy mezonlar, pedagogik metodikalarga ega bo'lish hamda kasbiy faoliyatga doimiy refleksiya qilish qobiliyatidir. Bu jarayonni quyidagi asosiy tarkibiy qismlar orqali ifodalash mumkin:

1. Nazariy-metodik tayyorgarlik – pedagogik va psixologik bilimlar, bolalar rivoji nazariyasi, didaktika va tarbiya uslublari bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lish;
2. Praktik-amaliy tayyorgarlik – real pedagogik vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, dars va mashg'ulotlarni samarali rejalashtirish, baholash va monitoringni yuritish ko'nikmalari;
3. Axloqiy-madaniy kompetensiyalar – bolalarga nisbatan tolerant, mehribon, bag'rikeng, insonparvar munosabatda bo'lish, axloqiy qadriyatlarni amaliyotga joriy etish;
4. Raqamli savodxonlik va innovatsion ko'nikmalar – zamonaviy texnologiyalardan, masofaviy ta'lim platformalaridan samarali foydalanish malakasi;
5. Ijtimoiy-psixologik kompetensiyalar – jamoa bilan ishlash, ota-onalar bilan samarali hamkorlik olib borish, nizoli vaziyatlarda mediatorlik qilish ko'nikmalari.

Bugungi kunda kasbiy rivojlanish dinamikasi shuni ko'rsatmoqdaki, tarbiyachilar muntazam ravishda malaka oshirish, o'z ustida ishlash, o'zgaruvchan sharoitlarga moslashuvchanlikni namoyon qilishlari lozim. Ta'lim tizimining samaradorligi aynan tarbiyachilarning kasbiy yetukligiga bog'liq bo'lib, bu borada davlat tomonidan yaratilayotgan sharoitlar (treninglar, seminarlarda ishtirok, elektron resurslardan foydalanish, grant dasturlari va boshqalar) muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Tarbiyachining kasbiy tayyorgarligi, uning pedagogik faoliyatini nafaqat texnik jihatdan, balki axloqiy-ruhiy va estetik jihatdan ham takomillashtiradi. Bu esa o'z navbatida bolalarning har tomonlama kamol topishiga, sog'lom psixologik iqlim shakllanishiga va sog'lom jamiyat barpo etilishiga xizmat qiladi. Tarbiyachining bu boradagi o'rni esa nihoyatda muhim. Zamonaviy tarbiyachi quyidagi kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lishi lozim:

- Ekologik huquqiy bilimlar (mahalliy va xalqaro ekologik qonunchilik);

- Ekopedagogik texnologiyalarni qo'llay olish;
- Didaktik vositalardan foydalanish orqali ekologik mavzularni o'rgatish;
- Amaliy loyihalarni ishlab chiqish va baholash ko'nikmalari.

Pedagogik faoliyatda quyidagi shakl va usullar ekologik tarbiyada samarali natija beradi:

1. Interfaol usullar (debat, rol o'yinlari, muammoli vaziyatlar);
2. Tashqi ta'lim muhiti — ekoturizm, ekologik lagerlar, tajriba maydonchalari;
3. Raqamli vositalar – ekologik videodarslar, onlayn viktorinalar va testlar
4. Hamkorlikdagi ta'lim – ota-onalar, mahalla, ekologik tashkilotlar bilan loyiha asosida ish olib borish.

Xulosa

Atrof-muhitni asrab-avaylash ko'nikmalarini shakllantirish zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida shakllantirilayotgan pedagogik muhit va ayniqsa, tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi hal qiluvchi ahamiyatga ega ekani aniqlanmoqda. Ekologik ong va madaniyatni bolalikdan boshlab singdirish, bu borada metodik asoslangan, maqsadli va samarali ta'lim-tarbiya faoliyatini yo'lga qo'yishni talab etadi. Tarbiyachi shaxsining kasbiy kompetensiyasi – bu faqatgina nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, balki amaliy ko'nikmalar, psixologik tayyorgarlik, pedagogik did, shaxsiy ekologik mas'uliyat va innovatsion yondashuvlar bilan uyg'unlashgan murakkab kasbiy fazilatlar majmuasidir. Ular ta'lim muhitini ekologik ruhda tashkil etish, tarbiyalanuvchilarning mustaqil fikrlashi, kuzatuvchanligi, tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik va hamjihatlik tamoyillarini shakllantirishda bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, ta'lim-tarbiya muhitini ekologik yo'nalishda tashkil etish va bu muhitda faoliyat yurituvchi tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligini tizimli rivojlantirish, barqaror ekologik ongga ega avlodni tarbiyalashda strategik omil sifatida e'tirof etilishi zarur. Bu esa o'z navbatida milliy ta'lim siyosatini ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillari bilan uyg'unlashtirishni taqozo etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. Otavaliyeva O'. Bola tarbiyasida bog'cha va oila hamkor- ligi. T. O'qituvchi
4. Qodirova S. Ekologik tarbiya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrdagi “Yashil makon” loyihasini amalga oshirish to‘g‘risidagi qarori.

